

UNELE ASPECTE EVOLUTIVE ALE BIBLIOTECII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE SOCIETATEA DEMOCRATICĂ

Olesia COBLEAN, doctorandă, lector universitar, Catedra de Biblioteconomie și Asistență Informațională, USM

Tranziția spre o societate democratică este un proces complicat, și de lungă durată. Convingerile, modul de recepționare a informației, luarea de decizii, felul de a fi al individului, calitățile lui social-psihologice se transformă lent.

Este un proces cu elemente contradictorii; pe de o parte individul / societatea dorește transformarea, pe de altă parte, în virtutea inerției de gândire și de înțelegere individul / societatea nu este gata să producă schimbarea. Pe de o parte există o cerință socială, pe de altă parte mecanismele și instrumentele de realizare a transformărilor noi nu sunt gata pentru a îndeplini cerința socială.

Una dintre prioritățile constituirii societății democratice este formarea cetățeanului activ social, capabil să înțeleagă modul de a lua decizii, a acționa, a activa, a trăi în familie și în mediul natural, a produce bunuri și a consuma în condițiile postmoderniste.

În perioada de tranziție omul este supus unor incertitudini de ordin economic, psihologic, informațional; unor factori politici care îl fac să ezite, să se închidă în sine, are loc un proces care conduce la izolarea socială a unor indivizi. Fenomenul izolării sociale a individului este caracteristic și țărilor cu un înalt nivel de trai și un grad avansat al democratizării societății. El poate avea loc sub impactul culturii de masă.

Determinante ale culturii de masă sunt: industrializarea, urbanizarea, salarizarea, factorii politici cu sufragiu universal. Astfel, masa reprezintă un ansamblu social omogen, iar individul se simte mic și exclus. Se instaurează un sistem de referință major pentru toate activitățile de comunicare și de consum, dominarea instituțiilor birocratice, uniformizarea condițiilor sociale. Ca rezultat, este dezmembrată solidaritatea colectivă, se dezvoltă relațiile impersonale, factorul familiei își pierde importanța; oamenii se constituie într-o societate amorfă, anonimă, ușor supusă manipularilor politice de către liderii carismatici. Se creează premise reale pentru apariția regimurilor totalitare, dictatoriale sau, în societățile de tranziție spre democrație – stagnare, reîntoarcerea la ceea ce a fost. Regimul totalitar este o formă specifică de dominație, care are drept scop hegemonia ideologică, socială și politică a unui partid unic și care se străduiește să „curețe” societatea de unele elemente considerate daunătoare. În perioada totalitară, instituția bibliotecară avea misiunea de promovare, propagare a ideilor unui singur partid, ale celui comunist. Biblioteca detinea și funcții organizațional-propagandistice. În perioada de tranziție spre o societate democratică, biblioteca își asumă misiunea cultural-educativă, de orientare spre valorile „adevărate” ale umanității. Cultura de masă se naște din lecturi la întâmplare, emisiuni radio și TV – producții audiovizuale, realizate în serie conform unor clișee persistente, cu un nivel cultural scăzut.

În societatea aflată în tranziție cultura de masă patrunde cu prioritate prin ceea ce se considera nou, exponent al libertăților de comunicare, posturi de televiziune comerciale, independente, posturi de radio, presa tabloida. Cultura de masă întâlnește individul dezorientat în urma proceselor economice de tip liber, ce activează în condițiile unei legislații nedesăvârșite, lipsită de mecanisme și instrumente aplicative. Astfel, supus influenței culturii de masă, pe de o parte, și acțiunilor mediului social-psihologic tensionat, de tranziție, dominat de haos și indecizii – pe de altă parte, individul se retrage din viața socială, se autoexclue sau este exclus.

Termenul de excludere socială a apărut în anii '60 ai sec. XX și se află în corelație cu termenul de sărăcie. Pentru a determina gradul de sărăcie se cerea un indicator care să determine gradul de integrare a individului în câmpul muncii.

În prezent, din punct de vedere sociologic, *excluderea socială* determină „plasarea unei persoane în afara formelor de viață socială normală, rezultat al discriminărilor, lipsei de oportunități, degradării / nedezvoltării capacităților de funcționare socială normală sau a unui stil de viață individual sau colectiv care marginalizează”.

În condițiile formării *unei societăți de tip informațional*, imposibilitatea unor persoane sau grupuri sociale de a deține, a accede, a utiliza, a beneficia de bunuri sau servicii în sectoare fundamentale ca educația, sănătatea, cultura etc., prin intermediul instituțiilor sociale, în special biblioteca este echivalată cu starea de excludere socială. „Blocarea ofertei informaționale” reprezintă o încălcare a unor „drepturi cetățenești” și, totodată, plasarea persoanei în afara exercitiului democratic de participare la viața socială.

Excluderea socială nu prezintă un pericol numai pentru societățile în tranziție, ci și pentru cele dezvoltate. Sociologii din țările industrializate, urbanizate, unde impactul culturii de masă se manifestă deja asupra individului: Bernstein (1971), Bourdieu, Passerou (1970), Durkheim (1922, 1925), Percheron (1974) contrapun izolarea socială a individului sau a grupurilor societății prin incluziunea socială.

Ca instituție socială, una dintre misiunile bibliotecii este și socializarea individului, prin formarea cetățeanului social activ. Aria intereselor ei metodice include și minimalizarea efectelor provocate de explozia informațională sau lipsa de informație. În virtutea misiunilor sale, afirmațiile precum că biblioteca este o instituție socială care prin menirea sa, implicând respectarea legilor, standardelor, prevederilor strategice

contribuie la educarea individului, nu sunt suficiente; trebuie luate in considerare simultan si dezideratele diferitor grupuri interesate de promovarea principiilor participative si social organizatorice in existenta si functionarea bibliotecii. Anume cerinta sociala conditioneaza o serie de transformari majore in sfera informational-biblioteconomica. Cerinta sociala solicita noi modalitati de determinare a actiunilor necesare pentru a promova o politica informationala incluziva.

Dupa cum afirma dr. Lidia Kulikovski in „Responsabilitatea sociala a bibliotecii publice – o sinteza intre cunoastere si actiune”, redefinirile moderne ale functiilor bibliotecilor s-au produs ca o reactie la cerintele societatii, la cerintele comunitatii, la cerintele Societatii Informativale – cerinte de a evalua rolul si locul in procesul societal. Delegarea de noi roluri semnifica nivelul inalt de implicare a bibliotecii in afacerile publice ale comunitatii.

Acesta semnifica disponibilitatea bibliotecii, comunitatii si a cetateanului de a conlucra in beneficiul comun si al fiecarei parti.

Societatea postmodernista este preocupata de integrarea omului in procesele constructive, democratice. Strategiile Consiliului Europei, ale Uniunii Europene cu privire la protectia sociala, educatie, invatamant, integrare sociala, activism social contin si recomandari cu privire la accesibilitate, comunicatii, manifestari culturale, recreere, in care bibliotecile isi realizeaza functiile lor. Implementarea prevederilor strategice si normative conduc la stabilirea incluziunii sociale. Conceptele internationale fundamentale influenteaza si elaborarea unor documente-cadru de activitate biblioteconomica din Republica Moldova. Este revizuita si adaptata la cerintele europene legislatia de biblioteca din perspectiva echitatii accesului la informatii.

Incluziunea sociala in etapa actuala de tranzitie se identifica cu cerinta sociala. Organismele si institutiile internationale au elaborat mai multe initiative, directive, recomandari, rezolutii, discutate si aprobate la inalte foruri, congrese, conferinte care *acrediteaza activitatea bibliotecii de incluziune sociala.*

Pentru a determina directiile de dezvoltare, metodele de activitate a bibliotecii ca institutie publica intr-o societate democrata, este necesar sa cunoastem etapele care au marcat biblioteca intr-un trecut nu prea indepartat. Sa deosebim aspectele manifestarii ei sub conducerea unui singur partid, intr-un regim administrativ de comanda, ca institutie propagandistica, de aspectele formarii utilizatorului activ de informatii, ca centru de organizare sociala.

In prim-plan era pusa orientarea ideologica comunista a activitatii bibliotecilor, legata de organizarea propagandei ideilor comuniste, a atragerii maselor prin lecturi la promovarea doctrinei comuniste. Ea avea rolul de edificator al societatii regimului totalitar.

Intr-un regim totalitar puterea partidului se identifica cu puterea statului. Statul este partidul. Ideologia de partid, oficiala, se refera la toate aspectele existentei umane, la care se presupune ca adera toti cei care traiesc in societate. Prin urmare, individul devine un atom strans legat in sistemul social, el nu poate exista in afara ideologiei unui singur partid.

In URSS bibliotecile erau institutii ideologice de culturalizare si de informare stiintifica. Ele aveau urmatoarele functii sociale: contribuiau la realizarea, in spiritul partidului communist, a drepturilor cetatenilor la invatatura, la folosirea realizarii culturii, la odihna, la libertatea creatiei stiintifice, tehnice si artistice; ajutau la cresterea constiintei politice si la formarea unei pozitii active in viata oamenilor sovietici, la educarea lor in spiritul atitudinii comuniste fata de munca, al convingerii ideologice a patriotismului sovietic, intransigentei fata de ideologia burgheza. „Biblioteca sovietica – se mentioneaza in materialele Congresului al XXVII-lea al PCUS (ultimul congres al comunistilor din URSS) – este o biblioteca de tip nou, socialist, intreaga ei activitate are drept scop sa ajute partidului si guvernului la formarea unei personalitati armonios dezvoltate, social-active, care sa intruchipeze bogatia spirituala, puritatea morala si perfectiunea fizica”. Acest citat ne demonstreaza ca politica partidului in domeniul dezvoltarii bibliotecilor era de fapt si cerinta societatii de atunci. Partidul/societatea gaseau mijloace economico-financiare pentru promovarea activitatii bibliotecilor in conformitate cu principiile doctrinei comuniste. Bibliotecile au cunoscut o dezvoltare ascendenta. Totodata insa, constatam urmatoarele:

s-a creat o teorie a cumulării fondurilor de carti fara analiza perspectivelor reale ale utilizarii lor, asa-numitul „profil al depozitelor de carti” in activitatea bibliotecilor. Bibliotecile lasau pe planul al doilea si chiar neglijau problemele organizarii, valorificarii de catre societate a diversitatii culturale si informationale. Ele erau preocupate de influenta esentiala a vietii spirituale a societatii din punctul de vedere al ideologiei comuniste, al controlului asupra gandirii si conceptiilor vitale ale omului sovietic. Astfel individul era directionat, fara a i se da posibilitatea sa se orienteze singur, sa ia decizii, sa judece in mod critic, altfel decat prevedea ideologia comunista. Individul devenea un executor al poruncilor regimului totalitar, incapabil sa se orienteze intr-o lume deschisa in situatiile create de idei pluraliste.

Sistemul biblioteconomic din Republica Moldova s-a format timp de decenii sub influenta politicii informationale, culturale din URSS. Odata cu proclamarea Republicii Moldova ca stat independent se determina si vectorul politic al acestuia de integrare si aderare la Uniunea Europeana. Se transforma misiunea si rolul bibliotecii ca institutie sociala, conform noilor necesitati ale societatii pentru elucidarea

problemelor organizatorico-informationale actuale si a apararii drepturilor la liberul schimb de informatii si la comunicare, pentru care si exista. Or, strategia de dezvoltare a bibliotecilor din ultima perioada de timp se bazeaza pe asigurarea *accesului la informatie* si, in primul rand, a celei de *interes public*, a informatiei de mediu, a informatiei privind drepturile omului etc.

Actualmente rolul bibliotecilor in promovarea accesului la informatie devine tot mai evidenta si de neinlocuit, incepand cu informatizarea sistemului infodocumentar care presupune perspective calitative in organizarea activitatii informationale si de referinta. Doar printr-o cooperare si colaborare eficienta la nivel local cu diferite institutii poate fi incurajata participarea publicului la viata sociala, la e-guvernare, diversitate culturala si, nu in ultimul rand, la asigurarea eficienta a accesului la informatia publica.

Rolul institutiilor infodocumentare in cadrul sistemului informational public s-ar manifesta prin: diminuarea fenomenului excluderii sociale; promovarea unei politici informationale incluzive; asigurarea realizarii dreptului la informatia publica; diversificarea serviciilor informationale si a suporturilor in scopul informarii calitative si operative a cetatenilor; extinderea posibilitatilor de acces la informatia publica prin implementarea TIC; afirmarea calitatilor de socializare prin formarea „constiintei publice”, respectiv „constiintei civice” (cunoasterea si respectarea drepturilor privind informatia de interes public si posibilitatile de a o utiliza in viata cotidiana); organizarea diverselor intruniri de continut si caracter public etc.

Astfel societatea *castiga* un cetatean activ, incadrat in procesele de luare a deciziilor, fauritor al sistemului democratic. Autoritatea publica *castiga* intelegere din partea cetatenilor, conlucrare si coeziune comunitara. Cetateanul devine informat, obtine pozitie civica, trateaza cu demnitate problemele cu care se confrunta. Biblioteca se afirma ca institutie sociala, promotoare a valorilor democratice spiritual culturale.

Referinte bibliografice:

1. *Biblioteconomie: curs general* / red. C.I. Abramov, N.S. Kartasov. – Ch.: Cartea Moldoveneasca, 1990. – 264 p.
2. *Dictionar de sociologie*. – Bucuresti: Ed. Univers Enciclopedic, 1996. – P. 248.
3. Idem, p. 249.
4. Kulikovski, Lidia. *Responsabilitatea sociala a bibliotecii publice – o sinteza intre cunoastere si actiune* // „Dimensiunea sociala a bibliotecii publice in societatea informationala”, conf. (2002; Chisinau). Materialele conferintei „Dimensiunea sociala a bibliotecii publice in societatea informationala”: Culeg. de comunic., 12-19 octombrie 2002 / Bibl. Municipala „B.P. Hasdeu”. – Ch., 2003. – P. 3-11.
5. Kulikovski, Lidia. *Incluziunea sociala – prioritatea Europei, esenta activitatii bibliotecilor* // *Biblioteconomie si Stiinta Informarii: prelegeri pentru studentii specialitatii Biblioteconomie si Asistenta Informationala / USM; Catedra de Biblioteconomie si Asistenta Informationala*. – Ch.: CEP USM. Vol. 3. – 2005. – P. 120-143.
6. Manda, Corneliu. *Administratia publica si cetateanul. Structuri. Autoritati. Informatie publica*. – Bucuresti: Ed. Tehnica, 1997. – 120 p.
7. Михнова И.Б. *Библиотека как информационный центр для населения: проблемы и их решения: практическое пособие*. – Moscova: Liberia, 2000. – 128 p.